



ੴ

# ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰ

3

ਰੋਸੇ ਗਿਲੇ

ਭਾਗ - 2

‘ਖਜੀ’

# ਰੋਸੇ-ਗਿਲੇ

## ਭਾਗ-2

ਸਾਡੇ ਘਰ ਦਾ ਕੂੜਾ, ਕਰਕਟ, ਛਿਲਕੇ, ਜੂਠ, ਮਲ-ਮੂਤਰ ਆਦਿ ਅਨੇਕਾਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ ਗੰਦਗੀ, ਕਿਸੇ ਖੱਲ-ਖੁੱਜੇ ਵਿੱਚ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ — ਜਿਸ ਨੂੰ 'ਰੂੜੀ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀਆਂ ਗੰਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਗਲਦੀਆਂ-ਸੜਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਗਲੀ-ਸੜੀ 'ਰੂੜੀ' ਵਿੱਚੋਂ ਭੈੜੀ ਬਦਬੂ ਯਾ ਗੰਦੀ 'ਹਵਾੜ' ਨਿਕਲਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਅਤਿਅੰਤ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਇਹ 'ਰੂੜੀ' ਤਾਂ ਘਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦੁਰੇਡੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ — ਪਰ ਅਸੀਂ ਰੋਸੇ-ਗਿਲੇ, ਈਰਖਾ ਦਵੈਤ ਅਤੇ ਘਰਨਾ ਦੇ ਅਤਿ ਮਲੀਨ ਖਿਆਲਾਂ ਅਤੇ ਵਲਵਲਿਆਂ ਨੂੰ ਨਿਤਾਪ੍ਰਤੀ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਮਨ-ਚਿਤ-ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ ਵਿਚ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰੀ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਸਹਿਜੇ-ਸਹਿਜੇ ਇਹ ਸਾਡੀ 'ਨੀਵੀਂ ਰੁਚੀ' ਹੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਸਾਨੂੰ ਕਦੇ ਇਹ ਅਹਿਸਾਸ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਇਸ 'ਰੂੜੀ' ਦੀ 'ਹਵਾੜ' ਅਥਵਾ ਅਣਦਿਸਦੇ ਗੁੱਝੇ 'ਅਗਨ ਸੋਕ ਸਾਗਰ' ਦੁਆਰਾ ਜਿਉਂਦੇ-ਜੀਅ, ਆਪਣੇ ਮਨ-ਤਨ-ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ ਸਾੜੀ-ਬਾਲੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਗੂੜੀ ਭਾਹਿ ਜਲੈ ਸੰਸਾਰਾ ਭਗਤ ਨ ਬਿਆਪੈ ਮਾਇਆ॥      (ਪੰਨਾ-੬੭੩)

ਅੰਤਰਿ ਕੌਧੁ ਅਹੰਕਾਰੁ ਹੈ ਅਨਦਿਨੁ ਜਲੈ ਸਦਾ ਦੁਖੁ ਪਾਇ ॥ (ਪੰ.-੧੪੧੫)

ਇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਕਈ ਸਰੀਰਕ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ 'ਰੋਗ' ਲਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਅਤਿਅੰਤ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ।

ਗੰਭੀਰ ਸਰੀਰਕ ਰੋਗ ਅਥਵਾ ਤਪਦਿਕ (tuberculosis) ਅਤੇ ਕੈਂਸਰ (Cancer) ਆਦਿ ਦਾ ਮੌਤ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ —

ਸ਼ੱਕ

ਵਹਿਮ

ਡਰ

ਰੋਸ

ਸਾੜਾ

ਨਫਰਤ

ਬੀਰਖਾ

ਦਵੈਤ

ਨਿੰਦਾ

ਵੈਰ

ਵਿਰੋਧ

ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ

ਕੁਲਝਣਾ

ਬਦਲਾ

ਟਾਕਰਾ ਆਦਿ,

ਗੰਭੀਰ 'ਮਾਨਸਿਕ ਰੋਗ', ਤਾਂ ਮੌਤ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ, ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ ਦੁਆਰਾ, ਜੀਵ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਸਾਡੇ ਅਗਲੇ ਜਨਮਾਂ ਨੂੰ ਭੀ 'ਨਰਕਮਈ' ਬਣਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਗੰਭੀਰ ਸਰੀਰਕ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਦੇ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਕਈ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੋਂ 'ਐਲਰਜੀ' (allergy) ਹੁੰਦੀ ਹੈ — ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਹ ਬੀਮਾਰੀ ਮੁੜ ਜ਼ੋਰਾਂ ਤੇ ਵਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡੀ ਆਪਣੀ ਉਲੀਕੀ ਹੋਈ 'ਕਾਲੀ ਸੂਚੀ' (black list) ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਈ ਐਸੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਅਤਿਅੰਤ ਤੀਬਰ ਅਤੇ ਤੀਖਣ 'ਘਿਰਨਾ' ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਇਹਨਾਂ ਲਈ ਇਤਨੀ ਤੀਖਣ ਐਲਰਜੀ (allergy) ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਆਉਣ ਨਾਲ, ਯਾ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਨਾਉਂ ਸੁਣ ਕੇ ਹੀ ਸਾਨੂੰ 'ਸਣ-ਕਪੜੀਂ ਅੱਗ ਲਗ ਜਾਂਦੀ' ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਘਿਰਨਾ, ਕ੍ਰੋਧ ਅਤੇ 'ਬਦਲੇ ਦੇ ਬੰਬ' (bomb) ਡੁੱਟ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਭਾਂਬੜ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਕਿੰਨਾ ਚਿਰ ਹੀ ਸੜਦੇ, ਬਲਦੇ ਅਤੇ 'ਸੁਲਘਦੇ' ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਦ ਕਿਤੇ ਮਨ ਸ਼ਾਂਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਫੇਰ ਕਿਸੇ ਮਾੜੀ ਜਿਹੀ ਉਕਸਾਹਟ ਤੋਂ ਕੋਈ ਹੋਰ 'ਐਲਰਜੀ' (allergy) ਦਾ ਬੰਬ (bomb) ਡੁੱਟ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡਾ ਮਨ ਆਪਣੀ ਰਚੀ ਹੋਈ 'ਐਲਰਜੀ' (allergy) ਦੇ ਤੀਖਣ 'ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਭਾਂਬੜ' ਵਿਚ ਲਗਾਤਾਰ ਸੜਦਾ-ਬਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਕਦੇ ਸੁਖ-ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੀ।

ਤਨੁ ਜਲਿ ਬਲਿ ਮਾਟੀ ਭਇਆ ਮਨੁ ਮਾਇਆ ਸੋਹਿ ਮਨੂਰੁ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੯)

ਐਸੇ ‘ਐਲਰਜੀ’ (allergy) ਨਾਲ ‘ਮਨੂਰ’ ਹੋਏ ਕਾਲੇ ਮਨ ਦੀਆਂ ਮਲੀਨ ਮਾਨਸਿਕ ‘ਕਿਰਨਾਂ’ ਰਾਹੀਂ ਸਾਡੇ ਉਦਾਲੇ-ਪੁਦਾਲੇ ਦਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਣਸੁਖਾਵਾਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਹਿਜੇ-ਸਹਿਜੇ ਇਹ ਮਲੀਨ ਮਾਨਸਿਕ ਕਿਰਨਾਂ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ਵ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਚ ਫੈਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸਰੀਰਕ ਮਰੀਜ਼ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ‘ਐਲਰਜੀ’ (allergy) ਵਾਲੀਆਂ ਬਾਹਰਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਪਰਹੇਜ਼ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ — ਪਰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਮਨ-ਚਿਤ-ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ ਵਿਚ ਆਪੂਰ੍ਵ ਸਹੇਤੀ ਹੋਈ ਰੋਸੇ-ਗਿਲੇ ਤੋਂ ਉਪਜੀ ਮਲੀਨ ਰੁਚੀ ਦੀ ‘ਹਵਾੜ’ ਅਥਵਾ ‘ਐਲਰਜੀ’ (allergy) ਤੋਂ ਕੋਈ ਬਚਾਉ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਈਰਖਾ-ਦਵੈਤ ਨਫਰਤ ਦੇ ਜ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਪਲਚ-ਪਲਚ ਕੇ, ਐਸੇ ਜੀਵ —

ਚਿੜ-ਚਿੜੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ,  
ਖਾਹ-ਮਖਾਹ ਕੁਲਝਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ,  
ਸਾਧਾਰਣ ਗੱਲ ਤੇ ਭੀ ਸ਼ੱਕ ਕਰਦੇ ਹਨ,  
ਨਿਕੀ-ਨਿਕੀ ਗੱਲ ਉਤੇ ‘ਛਿੱਥੇ’ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ,  
ਐਵੇਂ ਹਰ ਇਕ ਦੇ ਗਲ ਪੈਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ,  
‘ਵੱਢੂ-ਖਾਉ’ ਵਾਲਾ ਸੁਭਾਉ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ,  
ਜਵਾਲਾਮੁਖੀ (Volcano) ਵਾਂਗ ਸਦਾ ਛੁੱਟਣ ਲਈ,  
ਤਿਆਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ,  
ਹਰ ਇਕ ਉਤੇ ਟੀਕਾ-ਟਿੱਪਣੀ ਕਰਦੇ ਹਨ,  
ਕਿਸੇ ਵਿਚ ਚੰਗਿਆਈ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ,  
ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਭੈੜੀ-ਕੋਈ ਭਤਰਨਾਕ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ,  
ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਡਰਾਉਣੀ ਜਾਪਦੀ ਹੈ,  
ਸਦਾ ਭੈ-ਭੀਤ ਹੋ ਕੇ ਸਹਿਮ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਮਨ ਦੇ ਐਸੇ ਮਲੀਨ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ‘ਨਜ਼ਰੀਏ’ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਅੰਦਰ —

ਕੋਈ ਚੰਗਿਆਈ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ,  
ਕੋਈ ਸੁਹਣੱਪ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦੀ,  
ਕੋਈ ਦੈਵੀ-ਗੁਣ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ,

ਕੋਈ ਉਚੇਰਾ ਸਾਹਸ ਨਹੀਂ ਉਪਜਦਾ,  
 ਕੋਈ ਉਮਾਹ ਨਹੀਂ ਉਠਦਾ,  
 ਕੋਈ ਚਾਉ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ,  
 ਪਿਆਰ ਦੇ ਵਲਵਲੇ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ,  
 ਕੋਈ 'ਮਿੱਤਰ' ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ,  
 ਕੋਈ 'ਹਮਦਰਦ' ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਵਿਸ਼ਾਲ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਜਿਉਂਦਿਆਂ-  
 ਜਾਗਦਿਆਂ ਹੀ, ਉਹ ਜੀਵ, 'ਭੂਤਾਂ-ਪਰੇਤਾਂ' ਵਾਲੀ 'ਇਕੱਲ' ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ  
 ਅਤੇ ਆਪਣੀ 'ਹਉਮੈ' ਦੀ 'ਇਕੱਲ-ਕੋਠਰੀ' (solitary cell) ਵਿਚ ਪਲਚ-ਪਲਚ  
 ਕੇ ਆਪਣਾ ਅਮੋਲਕ ਜੀਵਨ ਅਜਾਈਂ ਗਵਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਐਸਾ ਜੀਵ, ਆਪ ਭੀ 'ਘੋਰ ਨਰਕ' ਭੋਗਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਇਸ ਸੁਹਾਵਣੀ ਕਾਇਨਾਤ  
 ਨੂੰ ਭੀ ਆਪਣੀ ਈਰਖਾ, ਦਵੈਤ, ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ ਦੀ 'ਗੁੱਝੀ ਅੱਗ' ਲਾਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਮੁੱਚੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਅਜੋਕੀ ਭਿਆਨਕ ਹਾਲਤ, ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪ੍ਰਤੱਖ 'ਸਬੂਤ'  
 ਹੈ।

ਇਸੇ ਲਈ ਐਸੇ ਮਨਮੁਖ ਜੀਵ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੈਵੀ 'ਗੁਣਾਂ' ਅਤੇ  
 'ਬਰਕਤਾਂ', ਜਿਹਾ ਕਿ : —

ਸਤ	
ਸੰਤੋਖ	
ਦਇਆ	
ਖਿਮਾ	
ਸੁਖ	
ਸ਼ਾਂਤੀ	
ਮੈਤ੍ਰੀ-ਭਾਵ	
ਸੇਵਾ-ਭਾਵ	
ਆਪਾਵਾਰਨਾ	
ਪ੍ਰੀਤ	
ਪ੍ਰੇਮ	
ਪਿਆਰ	
ਚਾਉ	

ਉਮਾਹ  
 ਖੇੜਾ  
 ਸਿਦਕ  
 ਸ਼ਰਧਾ  
 ਭਰੋਸਾ

ਆਦਿ, ਦੈਵੀ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਅਤੇ ਕੋਰੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਸਰੀਰਕ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਦੇ ਇਲਾਜ ਲਈ ਪ੍ਰਹੋਜ ਅਤੇ ਦਵਾਈਆਂ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹਨ। ਜਿਸ ਚੀਜ਼ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਐਲਰਜੀ (allergy) ਹੋਵੇ — ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰਹੋਜ ਅਤੇ ਤਿਆਗ ਭੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।

ਪਰਹੋਜ ਤੋਂ ਬਹੁਰ ਦਵਾਈਆਂ ਕਾਰਗਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੋਸੇ, ਗਿਲੇ, ਈਰਖਾ, ਦਵੈਤ, ਵੈਰ, ਵਿਰੋਧ ਦੀਆਂ ਗੰਭੀਰ ਮਾਨਸਿਕ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਦੇ ਇਲਾਜ ਲਈ ਭੀ 'ਪਰਹੋਜ' ਯਾਂ 'ਤਿਆਗ' ਦੀ ਅਤੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਪਰ ਰੋਸੇ-ਗਿਲੇ ਤੋਂ 'ਪਰਹੋਜ' ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਅਸੀਂ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਅਉਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਘੋਟ-ਘੋਟ ਕੇ, ਅਥਵਾ ਨਿੰਦਾ ਚੁਗਲੀ ਕਰਕੇ 'ਸੁਆਦ' ਮਾਣਦੇ ਹਾਂ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਅਉਗੁਣਾਂ ਦੀ ਗੰਦਗੀ ਦੇ 'ਛਿਦਰ' ਫੋਲ-ਫੋਲ ਕੇ ਉਸ ਦੀ 'ਬਦਬੋਂ' ਨੂੰ ਸੁੰਘਦੇ ਅਤੇ ਮਾਣਦੇ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਮਨ-ਬੁਧੀ-ਚਿਤ ਹੋਰ ਭੀ ਮਲੀਨ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਕਾਲੀਆਂ ਮੈਲੀਆਂ ਅਤੇ ਦੈਵੀ ਭਾਵਨਾ ਵਾਲੀਆਂ ਸਫੈਦ ਸੂਚੀਆਂ ਸਾਡੇ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਖਿਆਲਾਂ-ਨਿਸ਼ਚਿਆਂ-ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਅਥਵਾ ਮਨ ਦੀ ਰੰਗਤ ਅਨੁਸਾਰ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਜੀਵਨ ਤਜਰਬਿਆਂ ਤੋਂ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਨਿਜੀ ਤਜਰਬੇ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ — ਇਸ ਲਈ ਸਾਡੀਆਂ 'ਸੂਚੀਆਂ' ਭੀ ਅੱਡੋ-ਅੱਡਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਕ ਦੀ 'ਕਾਲੀ ਸੂਚੀ' ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਾਣੀ ਦੂਜੇ ਦੀ 'ਸਫੈਦ ਸੂਚੀ' ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਜੇ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਤਜਰਬਾ ਮਨ ਭਾਉਂਦਾ, ਸੁਖਾਵਾਂ ਅਤੇ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨਾਲ ਖਿੱਚ, ਮਿੱਤ੍ਰਤਾ, ਭਰੋਸਾ, ਪਿਆਰ, ਸਤਿਕਾਰ ਅਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਭਾਵਨੀ ਉਪਜਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਹ 'ਸਫੈਦ ਸੂਚੀ' ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਐਨ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਉਸੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਨਾਲ ਤਲਖ ਅਤੇ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਤਜਰਬਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਰੋਸ, ਘਿਰਨਾ, ਕ੍ਰੋਧ, ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ ਉਪਜਦਾ ਹੈ

ਤੇ ਉਹ 'ਕਾਲੀ-ਸੂਚੀ' ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜੇ ਸਾਡਾ ਮਨ ਮੈਲਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ 'ਕਾਲੀ ਸੂਚੀ' ਵਧਦੀ ਜਾਵੇਗੀ; ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਸਾਡਾ ਮਨ ਨਿਰਮਲ ਹੁੰਦਾ ਜਾਵੇਗਾ ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਕਾਲੀ ਸੂਚੀ ਘਟਦੀ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਸ਼ਰਪਾ ਭਾਵਨੀ ਵਾਲੀ 'ਸਫ਼ੈਦ ਸੂਚੀ' ਵਧਦੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਪਰ 'ਸਫ਼ਾਈ ਇੰਸਪੈਕਟਰ' (sanitary inspector) ਵਾਂਗ ਸਾਡਾ ਸੁਭਾਉ — ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਅਉਗੁਣ ਛਾਂਟਣੇ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਘਰਨਾ ਕਰਨਾ ਹੀ ਹੈ।

ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਅਉਗੁਣ ਛਾਂਟਣੇ, ਨੱਕ-ਬੁੱਲ੍ਹ ਚਾੜ੍ਹਨੇ ਅਤੇ ਨਿੰਦਾ ਕਰਨੀ, ਸਾਡੀ ਅੰਦਰਲੀ ਮਾਨਸਿਕ 'ਮੈਲ' ਦਾ ਪ੍ਰਤੱਖ ਸਬੂਤ ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ।

ਨਿੰਦਕੁ ਨਿੰਦਾ ਕਰਿ ਮਲੁ ਧੋਵੈ ਓਹੁ ਮਲਭਖ ਮਾਇਆਧਾਰੀ॥      (ਪੰਨਾ-੫੦੭)

ਨਿੰਦਾ ਭਲੀ ਕਿਸੈ ਕੀ ਨਾਹੀ ਮਨਮੁਖ ਮੁਗਧ ਕਰੰਨਿ ॥      (ਪੰਨਾ-੨੫੫)

ਜਉ ਦੇਖੈ ਛਿਦ੍ਰ ਤਉ ਨਿੰਦਕੁ ਉਮਾਹੈ ਭਲੋ ਦੇਖਿ ਦੁਖ ਭਰੀਐ॥

ਆਠ ਪਹਰ ਚਿਤਵੈ ਨਹੀ ਪਹੁੰਚੈ

ਬੁਰਾ ਚਿਤਵਤ ਚਿਤਵਤ ਮਰੀਐ॥      (ਪੰਨਾ-੮੨੩)

ਸਹਿਜੇ-ਸਹਿਜੇ ਸਾਡੇ ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ 'ਗੰਦਗੀ' ਦੀਆਂ 'ਗੰਢਾਂ' ਅਥਵਾ 'ਮਿਸਲਾਂ' (case files) ਬਣਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅਸੀਂ ਕਦੀ ਕਿਸੇ-ਕਦੀ ਕਿਸੇ ਦੀ 'ਮਿਸਲ' ਫੌਲ ਕੇ, ਉਸ ਨਾਲ ਰੋਸੇ, ਗਿਲੇ, ਈਰਖਾ, ਦਵੈਤ, ਘਰਨਾ, ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ ਦੇ ਤੀਖਣ ਵਲਵਲਿਆਂ ਨਾਲ, ਆਪਣਾ ਤਨ-ਮਨ-ਚਿਤ-ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ 'ਸਾੜੀ-ਬਾਲੀ' ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ।

ਜਿਸ ਦੀ ਵਜ਼ਾ ਨਾਲ ਸਾਡਾ 'ਸੁਭਾਉ' — ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਨਿੱਕੀ ਨਿੱਕੀ ਗੱਲ ਤੇ —

ਸ਼ੱਕ ਕਰਨਾ

ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰਨੀ

ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕਰਨੀ

ਅਉਗੁਣ ਛਾਂਟਣੇ

ਛਿੱਥੇ ਪੈਣਾ

ਰੋਸ ਕਰਨਾ

ਕਲਝਣਾ

ਨੱਕ ਚਾੜ੍ਹਨਾ  
 ਮੱਥੇ ਵੱਟ ਪਾਉਣਾ  
 ਵਿਅੰਗ ਕਰਨਾ  
 ਤਾਹਨੇ ਮਾਰਨੇ  
 ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਮਿਹਣੇ ਮਾਰਨੇ  
 ਘਰਨਤ ਵਤੀਰਾ ਕਰਨਾ,

ਅਥਵਾ ਆਪਣੇ ਸੰਬੰਧੀਆਂ, ਦੋਸਤਾਂ, ਮਿੱਤਰਾਂ, ਹਮਦਰਦੀਆਂ ਨੂੰ 'ਲਾਹ-ਲਾਹ' ਕੇ ਪਰੇ  
ਸੁਟਣਾ (repulse) ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ ਰਚਾਉਣਾ ਹੀ, ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਸਮਾਜ (society) ਤੋਂ ਅਲੱਗ-ਬਲੱਗ (isolate) ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ  
ਅਤੇ ਆਪੂਰ੍ਵ ਘੜੀ ਹੋਈ 'ਇਕੱਲ ਕੋਠੜੀ' ਵਿਚ ਨਰਕ ਮਈ ਜੀਵਨ ਭੋਗਦੇ ਹਾਂ, ਨਾਲੇ  
ਪਰਮਾਰਥ ਤੋਂ ਭੀ ਦੁਰੇਡੇ ਹੁੰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ।

ਐਸੇ ਲਗਾਤਾਰ ਨੀਵੇਂ ਅਤੇ ਮਲੀਨ ਖਿਆਲਾਂ, ਵਲਵਲਿਆਂ ਅਤੇ ਵਤੀਰੇ ਦਾ  
ਅਸਰ ਸਾਡੇ ਚਿਹਰੇ-ਮੋਹਰੇ, ਦਿਲ-ਦਿਮਾਗ ਅਤੇ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਉਤੇ ਭੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ  
ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡੀ ਸ਼ਕਲ-ਸੂਰਤ ਭੀ ਕੁਰੂਪ ਅਤੇ ਭਿਆਨਕ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਲੋਕ, ਸਾਡੇ  
ਕੋਲੋਂ ਪਰਹੇਜ਼ ਕਰਨ ਲਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਐਸਾ ਮਨਮੁਖੀ ਜੀਵਨ 'ਸਰਪ' (snake) ਜੈਸਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਦਿਨ-ਰਾਤ  
ਸਰਪ ਵਾਂਗ ਆਪਣੀ ਅੰਦਰਲੀ ਜ਼ਹਿਰ ਨਾਲ ਆਪ ਹੀ ਸੜਦੇ, ਬਲਦੇ ਕੁਲਝਦੇ  
ਗਰੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੇ ਕੋਈ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨੌਜੇ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਭੀ ਆਪਣੇ ਜ਼ਹਿਰ ਨਾਲ  
ਸਾੜ ਸੁੱਟਦੇ ਹਨ।

ਬਿਨੁ ਸਿਮਰਨ ਜੋ ਜੀਵਨੁ ਬਲਨਾ  
ਸਰਪ ਜੈਸੇ ਅਰਜਾਰੀ॥

(ਪੰਨਾ-੨੧੨)

ਸਪੁ ਪਿੜਾਈ ਪਾਈਐ ਬਿਖੁ ਅੰਤਰਿ ਮਨਿ ਰੋਸੁ ॥

ਪੂਰਬਿ ਲਿਖਿਆ ਪਾਈਐ ਕਿਸ ਨੋ ਦੀਜੈ ਦੋਸੁ॥

(ਪੰਨਾ-੧੦੦੯)

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉਤਮ, 'ਭਲਾ-ਭਲੇਰਾ' ਅਤੇ 'ਅਭੁੱਲ' ਸਮਝਣਾ  
ਅਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਨੀਵਾਂ ਅਤੇ ਬੁਰਾ ਸਮਝ ਕੇ 'ਨੱਕ ਚਾੜ੍ਹਨਾ' ਅਤੇ ਅਉਗੁਣ  
ਛਾਂਟਣੇ ਸਾਡੀ ਹਉਮੈ ਦੀ ਨਿਰੀਪੁਰੀ ਢੀਠਤਾਈ ਹੈ।

ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਾਨੂੰ ਇਉਂ ਹਲੇਮੀ ਅਤੇ ਨਿਮਰਤਾ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੀ ਹੈ —

ਹਮ ਨਹੀਂ ਚੰਗੇ ਬੁਰਾ ਨਹੀਂ ਕੋਇ ॥

ਪ੍ਰਣਵਤਿ ਨਾਨਕੁ ਤਾਰੇ ਸੋਇ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੨੮)

ਕਬੀਰ ਸਭ ਤੇ ਹਮ ਬੁਰੇ ਹਮ ਤਜਿ ਭਲੋ ਸਭੁ ਕੋਇ ॥

ਜਿਨਿ ਐਸਾ ਕਰਿ ਬੂਝਿਆ ਮੀਡੁ ਹਮਾਰਾ ਸੋਇ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੩੬੪)

ਇਹ 'ਮਾਨਸਿਕ ਪਰਹੇਜ਼' ਹੈ, ਜੋ ਮਾਨਸਿਕ 'ਸਤਹ' ਅਥਵਾ ਖਿਆਲਾਂ ਅਤੇ ਵਲਵਲਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਇਸ 'ਮਾਨਸਿਕ ਪਰਹੇਜ਼' ਦਾ ਇਕੋ-ਇਕ ਅਤਿ ਸੌਖਾ ਤੇ 'ਕਾਰਗਰ' ਤਰੀਕਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਕੋਈ ਨੀਵਾਂ-ਭੈੜਾ ਖਿਆਲ ਆਵੇ ਯਾ ਰੋਸੇ-ਗਿਲੇ ਦਾ ਵਲਵਲਾ ਉਠੇ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਛੋਰਨ —

'ਹੋਊ'

'ਕੋਈ ਨਾ'

'ਫਿਰ ਕੀ ਹੋਇਆ'

'ਜਾਣ ਦੇ'

'ਛੱਡ ਪਰੇ'

ਕਹਿ ਕੇ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ 'ਭੁਲਾ ਕੇ' (forget), 'ਤਿਆਗ' (ignore) ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ।

ਐਸਾ ਉਤਮ ਵਰਤਾਰਾ, ਦੈਵੀ ਗੁਣ — 'ਖਿਮਾ' ਤੋਂ ਹੀ ਉਪਜ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ 'ਖਿਮਾ' ਦਾ ਹੀ ਪ੍ਰਤੀਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ 'ਖਿਮਾ' ਦੇ ਦੈਵੀ ਗੁਣ ਦੀ ਬਾਬਤ ਕੁਝ ਵਿਚਾਰਾਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

'ਖਿਮਾ' ਲਫਜ਼ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ —

ਮਾਫ਼ ਕਰਨਾ

ਬਖਸ਼ ਦੇਣਾ

ਗਲਤੀ ਨੂੰ ਅਣਡਿਠ ਕਰਨਾ।

'ਖਿਮਾ' ਦੇ ਕਈ ਮਾਨਸਿਕ ਦਰਜੇ ਹਨ —

1. ਉਪਰਲੇ ਮਨ ਨਾਲ ਦੂਜੇ ਦੀ ਗਲਤੀ ਮਾਫ਼ ਤਾਂ ਕਰ ਦੇਣੀ ਪਰ ਅੰਤਰਗਤ 'ਰੋਸ' ਯਾ 'ਖੋਰ' ਰਖਣਾ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮਨ ਦੀ ਮੈਲ ਅਨਜਾਣੇ ਹੀ ਹੋਰ ਵਧਦੀ ਅਤੇ ਜਮ੍ਹਾਂ ਹੁੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਆਖਿਰ ਮਾਨਸਿਕ 'ਰੋਸ' ਦਾ 'ਬੰਬ' ਫੁਟ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਿਰਾ-ਪੁਰਾ 'ਪੱਥੰਡ' ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਾਲ 'ਧੋਖਾ' ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ 'ਖਿਮਾ' ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

2. ਸਚੇ ਦਿਲੋਂ ਗਲਤੀ ਮਾਫ਼ ਕਰ ਦੇਣਾ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨ ਉਤੇ 'ਰੋਸ' ਤਾਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਦਿਮਾਗੀ ਗਿਆਨ ਦੁਆਰਾ 'ਰੋਸ' ਨੂੰ 'ਭੁਲਣ' ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਇਸ ਨਾਲ 'ਰੋਸ' ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਮਿਟ ਜਾਵੇ ਪਰ 'ਰੋਸ' ਦੀ ਮੈਲ ਦਾ 'ਦਾਗ' ਅਥਵਾ 'ਧੱਬਾ' ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਡੂੰਘਿਆਈਆਂ ਵਿਚ ਟਿਕਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

3. ਦੂਜੇ ਦੇ ਅਉਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਅਣਡਿਠ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨਾਲ 'ਭਲਾ' ਕਰਨਾ। ਇਹ 'ਉਲਟੀ ਖੇਲ' ਹੈ, ਜੋ ਬੜੀ ਕਠਿਨ ਹੈ।

ਫਰੀਦਾ ਬੁਰੇ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਿ ਗੁਸਾ ਮਨਿ ਨ ਹਢਾਇ ॥

ਦੇਹੀ ਰੋਗੁ ਨ ਲਗਈ ਪਲੈ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਪਾਇ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੩੮੨)

4. ਮਨ ਉਤੇ ਦੂਜੇ ਦੀ ਬੁਰਿਆਈ ਦਾ ਅਸਰ 'ਗ੍ਰਹਿਣ' ਹੀ ਨਾ ਕਰਨਾ। ਇਹ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਅਵਸਥਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਹਿਰਦਾ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਅਤੇ ਇਲਾਹੀ 'ਪ੍ਰੇਮ-ਸਵੈਪਨਾ' ਵਿਚ ਇਤਨਾ 'ਮਗਨ' ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਉਤੇ ਬਾਹਰਲੇ ਨੀਵੇਂ ਮਲੀਨ ਵਰਤਾਰੇ ਦਾ ਕੋਈ ਅਸਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਉਸਤਤਿ ਨਿੰਦਾ ਦੋਊ ਤਿਆਗੀ ਖੋਜੈ ਪਦੁ ਨਿਰਬਾਨਾ ॥

ਜਨ ਨਾਨਕ ਇਹੁ ਖੇਲੁ ਕਠਨੁ ਹੈ ਕਿਨ੍ਹੂੰ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਨਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੧੯)

ਕੋਈ ਭਲਾ ਕਹਉ ਭਾਵੈ ਬੁਰਾ ਕਹਉ ਹਮ ਤਨੁ ਦੀਓ ਹੈ ਢਾਰਿ ॥ (ਪੰ.-੪੨)

ਪਰ ਅਸੀਂ 'ਖਿਮਾ' ਦੇ ਦੈਵੀ ਗੁਣ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਅਨਜਾਣੇ ਹਾਂ ਯਾ ਜਾਣ ਬੁੱਝ ਕੇ 'ਮਚਲੇ' ਹੋਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ 'ਖਿਮਾ' ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਲਈ ਉਚਾਰਿਆ ਹੋਵੇ।

'ਇੱਟ ਦਾ ਜਵਾਬ ਪੱਥਰ ਨਾਲ ਦੇਣਾ' ਹੀ ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਫਰਜ਼ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਸਹਿਜੇ-ਸਹਿਜੇ ਇਹੋ ਸਾਡਾ ਸੁਭਾਉ ਯਾ ਆਦਤ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਖਿਚੋਤਾਣ, ਈਰਖਾ-ਦਵੈਤ, ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ, ਝਗੜੇ ਅਤੇ ਲੜਾਈਆਂ ਵਧਦੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਸੰਸਾਰ 'ਨਰਕ' ਰੂਪ ਬਣ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਆਦਿ ਤੋਂ ਹੀ ਗੁਰੂਆਂ, ਅਵਤਾਰਾਂ, ਪੀਰਾਂ, ਪੈਰੰਬਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਅਉਗੁਣਾਂ ਯਾ ਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ 'ਮਾਫ਼' ਅਥਵਾ 'ਖਿਮਾ' ਕਰਨ ਲਈ ਪਰੇਰਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਤਿੰਨ ਵਾਰੀ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਸੱਤ ਵਾਰੀ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਸੱਤਰ ਵਾਰੀ 'ਮਾਫ਼' ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਪਰ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨਸਾਨ ਤਾਂ ਸਦਾ ਭੁੱਲਣਹਾਰ ਹੈ।

ਲੇਖੈ ਗਣਤ ਨ ਛੂਟੀਐ ਕਾਚੀ ਭੀਤਿ ਨ ਸੁਧਿ ॥

ਜਿਸਹਿ ਬੁਝਾਏ ਨਾਨਕਾ ਤਿਹ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਿਰਮਲ ਬੁਧਿ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੫੨)

ਲੇਖੈ ਕਤਹਿ ਨ ਛੂਟੀਐ ਖਿਨੁ ਖਿਨੁ ਭੂਲਨਹਾਰ॥

ਬਖਸਨਹਾਰ ਬਖਸਿ ਲੈ ਨਾਨਕ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੬੧)

'ਬੱਚੇ' — ਅਨੇਕਾਂ ਗਲਤੀਆਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ 'ਮਾਂ' ਆਪਣੇ 'ਮਾਂ-ਪਿਆਰ' ਵਿਚ ਬੱਚੇ ਦੇ ਸਾਰਿਆਂ ਅਉਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਅਣਡਿਠ ਕਰਕੇ, ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਸੁਡ ਅਪਰਾਧ ਕਰਤ ਹੈ ਜੇਤੇ॥

ਜਨਨੀ ਚੀਤਿ ਨ ਰਾਖਸਿ ਤੇਤੇ ॥ (ਪੰਨਾ-੪੭੮)

ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਬੱਚੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਲਾਹੀ 'ਮਾਂ-ਬਾਪ' ਦੇ ਨਾਤੇ, ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਭੀ ਆਪਣੇ ਇਲਾਹੀ 'ਬਿਰਦ' ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਡੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਯਾ ਅਉਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਚਿਤਾਰਦਾ ਅਤੇ ਸਦਾ ਮਾਫ਼ ਯਾ ਖਿਮਾ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ — ਕਿਉਂਕਿ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨਸਾਨ ਭੁੱਲਣਹਾਰ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਭੀ ਸਾਡੇ ਸਾਰੇ ਅਉਗੁਣਾਂ ਯਾ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਚਿਤਾਰੇ ਅਥਵਾ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਲੇਖਾ ਵਿਚਾਰੇ ਤਾਂ 'ਮਾਇਕੀ ਨਰਕ' ਵਿਚੋਂ ਸਾਡੀ ਕਲਿਆਣ ਹੋਣ ਦੀ ਕੋਈ ਆਸ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।

ਹਰਿ ਜੀਉ ਲੇਖੈ ਵਾਰ ਨ ਆਵਈ ਤੂੰ ਬਖਸਿ ਮਿਲਾਵਣਹਾਰੁ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੪੧੬)

ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਕਲਿਆਣ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਦੈਵੀ ਗੁਣ 'ਖਿਮਾ' ਦੇ 'ਬਿਰਦ' ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਸਾਡੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਗਲਤੀਆਂ, ਭੁੱਲਾਂ ਇਆਣਪਾਂ ਅਥਵਾ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ —

‘ਸਦ ਬਖਸਿੰਦੁ’  
 ‘ਸਦਾ ਮਿਹਰਵਾਨਾ’  
 ‘ਅਉਗੁਣ ਕੋ ਨ ਚਿਤਾਰਦਾ’  
 ‘ਬਹੁਤ ਇਆਣਪ ਜਰਤ’  
 ‘ਪਤਿਤ ਪਾਵਨ’

ਦੇ ਇਲਾਹੀ ‘ਬਿਰਦ’ ਅਨੁਸਾਰ ਅਣਡਿਠ ਕਰਕੇ ‘ਭੁਲਾ’ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫੇਰ ਭੀ ਬੇਮੁਖ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ‘ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਦਾ’ ਅਤੇ ‘ਨਿਤ ਸਾਰ ਸਮਾਲਦਾ’ ਹੈ।

ਅਕਿਰਤਘਣਾ ਨੋ ਪਾਲਦਾ ਪ੍ਰਭ ਨਾਨਕ ਸਦ ਬਖਸਿੰਦੁ ॥ (ਪੰਨਾ-੪੭)

ਪ੍ਰਤਿਪਾਲੈ ਨਿਤ ਸਾਰਿ ਸਮਾਲੈ ਇਕੁ ਗੁਨ ਨਹੀ ਮੂਰਖਿ ਜਾਤਾ ਰੇ॥ (ਪੰ.-੬੧੨)

ਅਕਿਰਤਘਣਾ ਕਾ ਕਰੇ ਉਧਾਰੁ ॥

ਪ੍ਰਭੁ ਮੇਰਾ ਹੈ ਸਦਾ ਦਇਆਰੁ ॥ (ਪੰਨਾ-੮੯੮)

ਦੀਨ ਦਇਆਲ ਦਇਆ ਨਿਧਿ ਦੋਖਨ ਦੇਖਤ ਹੈ

ਪਰ ਦੇਤ ਨ ਹਾਰੈ ॥ (ਪਾ: ੧੦)

ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਇਸ ‘ਦੈਵੀ ਬਿਰਦ’ ਦੇ ਅਸੀਂ ਉਦੋਂ ‘ਪਾਤਰ’ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਜਦ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਅਥਵਾ ਅਉਗੁਣਾਂ ਨੂੰ —

ਮਹਿਸੂਸ ਕਰੀਏ  
 ਪਛਤਾਵਾ ਕਰੀਏ  
 ਤੌਬਾ ਕਰੀਏ  
 ਨਿੰਮੋਝੂਣੇ ਹੋਈਏ ਅਤੇ  
 ਤ੍ਰਾਹ ਤ੍ਰਾਹ ਕਰਕੇ

ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਣੀ ਢਹਿ ਢੇਰੀ ਹੋ ਜਾਈਏ।

ਜਿਉ ਜਾਨਹੁ ਤਿਉ ਰਾਖੁ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭ ਤੇਰਿਆ॥

ਕੇਤੇ ਗਨਉ ਅਸੰਖ ਅਵਗਣ ਮੇਰਿਆ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੦੮)

ਹਮ ਮੂਰਖ ਮੁਰਖ ਅਗਿਆਨ ਮਤੀ ਸਰਣਾਗਤਿ ਪੁਰਖ ਅਜਨਮਾ॥

ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਰਖਿ ਲੇਵਹੁ ਮੇਰੇ ਠਾਕੁਰ ਹਮ ਪਾਥਰ ਹੀਨ ਅਕਰਮਾ॥ (ਪੰ.-੨੯੯)

ਤੁਮ ਸਮਰਥਾ ਕਾਰਨ ਕਰਨ ॥

ਢਾਕਨ ਢਾਕਿ ਗੋਬਿਦ ਗੁਰ ਮੇਰੇ ਮੌਹਿ ਅਪਰਾਧੀ ਸਰਨ ਚਰਨ ॥...

ਹਮਰੇ ਸਹਾਉ ਸਦਾ ਸਦ ਭੂਲਨ

ਤੁਮਰੋ ਬਿਰਦੁ ਪਤਿਤ ਉਧਰਨ ॥

(ਪੰਨਾ-੮੨੮)

ਤ੍ਰਾਹਿ ਤ੍ਰਾਹਿ ਸਰਣਾਗਤੀ ਹਰਿ ਦਇਆ ਧਾਰਿ ਪ੍ਰਭ ਰਾਖੁ ॥ (ਪੰਨਾ-੯੯੭)

ਕਹਿ ਨਾਨਕ ਸਭ ਅਉਗਨ ਮੋ ਮਹਿ ਰਾਖਿ ਲੇਹੁ ਸਰਨਾਇਓ॥ (ਪੰ.-੧੨੩੨)

ਤ੍ਰਾਹਿ ਤ੍ਰਾਹਿ ਕਰਿ ਸਰਨੀ ਆਏ ਜਲਤਉ ਕਿਰਪਾ ਕੀਜੈ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੨੬੯)

ਅਪਨੀ ਕਰਨੀ ਕਰਿ ਨਰਕ ਹੂ ਨ ਪਾਵਉ ਠਉਰੁ

ਤੁਮਰੋ ਬਿਰਦੁ ਕਰਿ ਆਸਰੋ ਸਮਾਰ ਹੋਂ।

(ਕ.ਭਾ.ਗ.੫੦੩)

ਪਰ ਸਾਡਾ ਮੈਲਾ ਅਤੇ ਘੰਭੰਡੀ ਮਨ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਉਗਣ 'ਮੰਨਣ' ਤੋਂ ਹੋੜਦਾ ਹੈ। ਬਲਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਹਰ ਇਕ ਗਲਤੀ ਨੂੰ ਛੁਪਾਉਣ ਜਾ ਢਕਣ ਲਈ ਆਪਣੀ ਕੂੜੀ ਚਤੁਰਾਈ ਨਾਲ ਅਨੇਕਾਂ ਢਕੈਸਲੇ ਘੜਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਕਰਾਰ ਦੇਣ ਲਈ ਕਈ ਬਹਾਨਿਆਂ ਯਾ ਹਥ-ਕੰਡਿਆਂ ਨਾਲ 'ਪੜਦਾ ਪਾਉਣ' ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡਾ 'ਦੋਸ਼' ਯਾ ਜੁਰਮ ਦੂਹਰਾ (double) ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ—

ਪਹਿਲਾ — ਗਲਤੀ ਕਰਨ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਅਤੇ

ਦੂਜਾ — ਗਲਤੀ ਨੂੰ ਛੁਪਾਉਣ ਯਾ 'ਜਾਇਜ਼ ਬਨਾਉਣ' ਦਾ ਦੋਸ਼।

ਅਸਲ ਵਿਚ ਸਾਡਾ ਹਉਮੈ ਵੇੜਿਆ ਮਨ — ਭਰਮ ਦੇ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ 'ਦੋਸ਼ ਹੀਣ', ਨਿਰਮਲ ਅਤੇ 'ਪੂਰਨ' ਹਸਤੀ ਸਮਝੀ ਬੈਠਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਗੱਲ ਮੰਨਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਕੋਈ 'ਮੈਲ' ਅਥਵਾ 'ਕਾਲੀ ਸੂਚੀ' ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਲਾਲਟੈਣ (lantern) ਦੀ ਚਿਮਨੀ ਜੇ ਸਾਫ਼ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅੰਦਰਲੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਦਾ ਅਕਸ ਬਾਹਰ ਪੈਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਜੇ 'ਰੌਸ਼ਨੀ' ਬਾਹਰ ਵੱਲ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਤਾਂ ਚਿਮਨੀ ਮੈਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਅੰਤ-ਆਤਮੇ ਹਰੀ ਦੀ 'ਨਿਰਮਲ ਜੋਤ' — ਨਿਸ ਬਾਸੁਰ ਜਗ-ਮਗਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ 'ਇਲਾਹੀ ਜੋਤ' ਦਾ 'ਅਕਸ' ਸਾਡੇ ਮਨ ਉਤੇ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ ਅਥਵਾ 'ਗੋਬਿੰਦ ਨਹੀਂ ਗੱਜਦਾ', ਤਾਂ ਇਹ ਪੱਕਾ ਸੂਝਤ ਹੈ ਕਿ 'ਰੋਸੇ-ਗਿਲੇ', 'ਈਰਥਾ-ਦਵੈਤ'

ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਮਲੀਨ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਮਨ ਅਤਿਅੰਤ ਮੈਲਾ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਜੇਕਰ ਸਾਡਾ ਮਨ ਨਿਰਮਲ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ‘ਇਲਾਹੀ ਜੋਤ’ ਦਾ ‘ਅਕਸ’ ਅਥਵਾ ‘ਆਤਮਿਕ ਰੋਸ਼ਨੀ’ ਸਾਡੇ ਮਨ-ਚਿਤ-ਅਤਿਸ਼ਕਰਨ ਨੂੰ ‘ਰੁਸ਼ਨਾ’ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਗਈ ਗਿਲਾਨ ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ ॥

ਮਨੁ ਤਨੁ ਰਾਤੇ ਹਰਿ ਕੈ ਰੰਗਿ ॥

(ਪੰਨਾ-੮੯੨)

ਇਸ ਲਈ ਮਨ ਵਿਚ ਰੋਸੇ-ਗਿਲੇ, ਈਰਖਾ-ਦਵੈਤ ਆਦਿ ਦੀ ਮਲੀਨਤਾ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਭੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ‘ਭਲਾ-ਭਲੇਰਾ’ ਅਤੇ ‘ਪੂਰਨ’ ਸਮਝਣਾ, ਸਾਡੀ ‘ਹਉਮੈ ਦੀ ਢੀਠਤਾਈ’ ਅਤੇ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦਾ ਦੀਰਘ ‘ਭਰਮ-ਭੁਲੇਖਾ’ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਾਲ ‘ਧੋਖਾ’ ਹੈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡਾ ਮਨ ਹੋਰ ਭੀ ਮੈਲਾ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਮਾਇਕੀ ਰਸਾਤਲ ਵੱਲ ਰੁੜ੍ਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ — ਜੇਕਰ ਸਤਸੰਗ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਗਲਤੀ ਯਾ ਅਉਗੁਣ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤੇ ਅਸੀਂ ਉਸ ਉਤੇ ਪਛਤਾਵਾ ਕਰਕੇ ਮਾਫ਼ੀ ਮੰਗੀਏ ਤਾਂ ਇਹ ਮਾਨਸਿਕ ਗੁਣ, ਜਿਹਾ ਕਿ —

ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨਾ  
ਪਛਤਾਵਾ ਕਰਨਾ  
ਤੌਬਾ ਕਰਨੀ  
ਨਿੰਮੇਝੂਣੇ ਹੋਣਾ  
ਤ੍ਰਾਹ-ਤ੍ਰਾਹ ਕਰਨਾ  
ਸਚੇ ਦਿਲੋਂ ਮਾਫ਼ੀ ਮੰਗਣੀ

ਸਾਡੀ ਆਤਮਿਕ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ‘ਪੁਉੜੀ’ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਅਸੀਂ ਹੋਰ ਉਚੇਰੇ, ਚੰਗੇਰੇ, ਸੁਹਣੇਰੇ ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲਾਂ ਵੱਲ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਜਿਥੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਖੁਦ ‘ਸਦ ਬਖਿੰਦੁ ਸਦਾ ਮਿਹਰਵਾਨਾ’ ਹੈ — ਉਥੇ ਸਾਨੂੰ ਇਨਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਭੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੈਵੀ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਦੀ ਤਾਕੀਦ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ —

‘ਰੋਸ ਨਾ ਕਾਹੂ ਸੰਗ ਕਰਹੁ’  
‘ਆਪਨ ਆਪ ਬੀਚਾਰਿ’  
‘ਪਰ ਕਾ ਬੁਰਾ ਨਾ ਰਾਖਹੁ ਚੀਤਿ’

‘ਬੁਰੇ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਿ’  
 ‘ਗੁਸਾ ਮਨਿ ਨ ਹੋਢਾਇ’  
 ‘ਪਰਨਿੰਦਾ ਸੁਣਿ ਆਪੁ ਹਟਾਵੈ’  
 ‘ਸਾਝ ਕਰੀਜੈ ਗੁਣਹ ਕੇਰੀ’  
 ‘ਛੋਡਿ ਅਉਗਣ ਚਲੀਐ’  
 ‘ਦਯਾ ਛਿਮਾ ਤਨ ਪ੍ਰੀਤਿ’

ਪਰ ਸਾਡੀ ਕਿਤਨੀ ਮੂਰਖਤਾ ਅਤੇ ਢੀਠਤਾਈ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ‘ਆਪਣੇ’ ਬੇਅੰਤ ਅਉਗੁਣਾਂ ਦੀ ਮਾਫ਼ੀ ਲਈ ਤਾਂ ਉਪਰਲੇ ਮਨੋਂ ਅਗਦਾਸ਼ਾਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ — ਪਰ ਬੁਦ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਅਉਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਵਾਰੀ ਭੀ ਮਾਫ਼ ਕਰਨ ਯਾ ਭੁਲਾਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹਰ ਇਕ ਅਉਗੁਣ ਨੂੰ ਮੁੜ-ਮੁੜ ਚੇਤੇ ਕਰਕੇ ਹਰ ਵਾਰੀ ਉਸ ਉੱਤੇ ਪਲੇਬਣ (coating) ਲਾਈ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ।

ਸਾਡਾ ਮਨ, ‘ਕਾਲੀ ਸੂਚੀ’ (black list) ਵਾਲਿਆਂ ਜੀਵਾਂ ਨਾਲ ਇਤਨਾ ‘ਐਲਰਜਿਕ’ (allergic) ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਚੰਗੇ ਗੁਣਾਂ ਉੱਤੇ ਭੀ ਆਪਣੇ ਤਾਂਸੁਬ ਨਾਲ ‘ਮੈਲੀ ਰੰਗਣ’ ਚਾੜ੍ਹ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ‘ਛਟਿਆਉਣ’ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਅਉਗੁਣਾਂ ਦੀ ‘ਰੂੜੀ’ ਵਧਾਈ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਆਪੂਰ੍ਵ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ‘ਰੂੜੀ’ ਦੀ ‘ਸੜਿਹਾਂਦ’ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸਾੜੀ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ।

ਇਨਸਾਨਾਂ ਦੀ ਇਹ ‘ਛਲੀਆ’ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਅਨੇਕਾਂ ਪਾਪ ਯਾ ਅਉਗੁਣ ਤਾਂ ਲੋਕ ਮਾਫ਼ ਕਰੀ ਜਾਣ ਯਾ ਭੁਲਾਈ ਜਾਣ — ਪਰ ਉਹ ਬੁਦ ਦੂਜਿਆਂ ਦਾ ਇਕ ਅਉਗੁਣ ਭੀ ਮਾਫ਼ ਕਰਨ ਯਾ ਭੁਲਾਉਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ।

ਇਸ ਤੋਂ ਜ਼ਾਹਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ‘ਇਨਸਾਨ’ ਕਿਤਨੇ —

ਬੁਦ ਪਸੰਦ  
 ਸੁਆਰਬੀ  
 ਅਕਿਰਤਘਣ  
 ਆਪ ਮੁਹਾਰੇ  
 ਪਾਖੰਡੀ  
 ਕਪਟੀ

ਹਨ।

ਐਸੀ ਮਲੀਨ ਛਿਤਰਤ ਅਥਵਾ ‘ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ’ – ਹਉਮੈ ਦੀ ਢੀਠਤਾਈ ਅਤੇ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਆਪੂੰ-ਬਣੇ ‘ਜੱਜ’ (self appointed judge) ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਅਉਗੁਣਾਂ ਬਾਬਤ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਅਥਵਾ ‘ਛਤਵਾ’ ਲਾਉਣ ਲਈ ‘ਤਤਪਰ’ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ – ਪਰ ਜਦ ਕੋਈ ਸਾਡੇ ਅਉਗੁਣ ਜਾਹਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਘਬਰਾਉਂਦੇ ਹਾਂ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ‘ਆਪੇ’ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਧੋਖਾ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਧਰਮਾਏ ਦੇ ‘ਚੀਰੇ’ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਬਚ ਸਕਦੇ। ਐਸੀ ਹਉਮੈ ਦੀ ਢੀਠਤਾਈ ਦੀ ਵਜਾਹ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਲੋਕ-ਪਰਲੋਕ ਦੋਨੋਂ ਗਵਾ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਆਵਾਗਵਨ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਮੁੜ-ਮੁੜ ਕੇ ਖੁਆਰ ਹੋ ਕੇ ਨਰਕ ਭੋਗਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ।

ਜਤਨ ਕਰੈ ਮਾਨੁਖ ਡਹਕਾਵੈ ਓਹੁ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਜਾਨੈ ॥

ਪਾਪ ਕਰੇ ਕਰਿ ਮੂਕਰਿ ਪਾਵੈ ਭੇਖ ਕਰੈ ਨਿਰਬਾਨੈ॥                  (ਪੰਨਾ-੬੮੦)

ਕਬੀਰ ਜੇਤੇ ਪਾਪ ਕੀਏ ਰਾਖੇ ਤਲੈ ਦੁਰਾਇ ॥

ਪਰਗਟ ਭਏ ਨਿਦਾਨ ਸਭ ਜਬ ਪੂਛੇ ਧਰਮ ਰਾਇ ॥                  (ਪੰਨਾ-੧੩੭੦)

ਜੇ ਕਿਤੇ ਇਮਤਿਹਾਨ (examination) ਵਿਚ ਬੱਚਾ ਫੇਲ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਇਮਤਿਹਾਨ ਦੇਣ ਦਾ ਮੌਕਾ (chance) ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਉਹ ਫਿਰ ਭੀ ਫੇਲ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮੁੜ-ਮੁੜ ਕੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਮੌਕੇ (chances) ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਇਨਸਾਨ ਭੁੱਲਣਹਾਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਮੁੜ-ਮੁੜ ਗਲਤੀਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਆਪਣੇ ‘ਸਦ ਬਖਸਿੰਦ’, ‘ਸਦਾ ਮਿਹਰਵਾਨਾ’, ‘ਅਉਗੁਣ ਕੋ ਨ ਚਿਤਾਰਦਾ’ ਦੇ ਇਲਾਹੀ ‘ਬਿਰਦ’ ਦੁਆਰਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਸੁਧਾਰ ਲਈ, ‘ਸਾਧ ਸੰਗਤ’ ਅਤੇ ‘ਗੁਰ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ’ ਰਾਹੀਂ ਮੁੜ-ਮੁੜ ਮੌਕੇ (chances) ਦਿੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਮੌਕੇ ਸਿਰਫ ਇਕ ਜਨਮ ਤਾਈਂ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਬਲਕਿ ਕਈ ਜਨਮਾਂ ਤਾਈਂ ਰੂਹ ਦੀ ਆਤਮਿਕ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਲਗਾਤਾਰ ਮੌਕੇ (chances) ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਦ ਤੱਕ ਕਿ ਉਹ ‘ਰੂਹ’ ਮਾਇਆ ਦੇ ‘ਅੰਧ ਗੁਬਾਰ’ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ‘ਸਮਾ’ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ।

ਕਾਇਨਾਤ ਵਿਚ ਹਰ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਬਦਲ ਰਹੀ ਹੈ – ਸਿਰਫ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ‘ਨਾਮ’ ਅਟੱਲ ਅਤੇ ਸਥਿਰ ਹੈ।

ਐਸੀ ਬਦਲਵੀਂ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਹਰ ਇਕ ਜੀਵ ਆਪਣੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਤੇ 'ਸੰਗਤ' ਅਨੁਸਾਰ ਬਦਲ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਜੇ ਜੀਵ ਅਜ ਮਨਮੁਖ ਹੈ ਉਹ 'ਸੰਗਤ' ਦੁਆਰਾ ਸਹਿਜੇ-ਸਹਿਜੇ ਗੁਰਮੁਖ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਮਾੜੀ ਸੰਗਤ ਅਥਵਾ ਕੁਸੰਗਤ ਦੁਆਰਾ ਜੀਵ ਗੁਰਮੁਖ ਅਵਸਥਾ ਤੋਂ ਮਾਨਸਿਕ ਮੰਡਲ ਵੱਲ ਰਿਸਕ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਪਰ ਅਸੀਂ ਇਸ ਦੈਵੀ ਅਸੂਲ ਦੇ ਐਨ ਉਲਟ, ਦੂਜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਭੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਖਿਮਾ ਕਰਕੇ, ਇਕ ਵਾਰੀ ਭੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਧਰਨ ਯਾ ਤਰੱਕੀ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ (chance) ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਸਦਾ ਲਈ ਨਿਖਿੱਧ (condemn) ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਪੱਕੀ 'ਕਾਲੀ ਸੂਚੀ' ਵਿਚ ਚਾੜ੍ਹ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਇਕ ਅਉਗਣ ਦੇਖ ਕੇ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਕਾਲੀ ਸੂਚੀ ਵਿਚ ਸਦਾ ਲਈ ਪੱਕੇ ਤੌਰ ਤੇ ਦਰਜ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਬਦਲਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਓਹਲੇ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਸਾਡੀ ਨਿਰੀ-ਪੁਰੀ 'ਹਉਮੈ ਦੀ ਢੀਠਤਾਈ' ਹੈ।

ਸਾਡੀ ਇਸ ਹਉਮੈ ਦੀ ਢੀਠਤਾਈ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਭੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਹਰ ਇਕ ਰੂਹ ਨੂੰ ਆਤਮਿਕ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਲਗਾਤਾਰ ਮੌਕੇ (chances) ਦਿੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਲਾਹੀ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਕੋਈ 'ਕਾਲੀ ਸੂਚੀ' (black list) ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਲਾਹੀ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਜੀਵ 'ਰੂਹਾਨੀ ਬੱਚੇ' ਹੀ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

**ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਕਹੁ ਕਿਸ ਨੋ ਕਹੀਐ ਸਗਲੇ ਜੀਅ ਤੁਮਾਰੇ ॥** (ਪੰਨਾ-੩੮੩)

**ਕਿਸ ਨੋ ਕਹੀਐ ਨਾਨਕਾ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਆਪੇ ਆਪਿ ॥** (ਪੰਨਾ-੪੭੫)

ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਉਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਾਡੀ ਇਉਂ ਅਗਵਾਈ ਕਰਦੀ ਹੈ —

**ਮਨਹਿ ਨ ਕੀਜੈ ਰੋਸੁ ਜਮਹਿ ਨ ਦੀਜੈ ਦੋਸੁ**

**ਨਿਰਮਲ ਨਿਰਬਾਣ ਪਦੁ ਚੀਨਿ ਲੀਜੈ ॥** (ਪੰਨਾ-੯੭੩)

ਏਕੋ ਵਰਤੈ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਇ ॥

**ਮਨਿ ਰੋਸੁ ਕੀਜੈ ਜੇ ਦੂਜਾ ਹੋਇ ॥** (ਪੰਨਾ-੮੪੨)

ਮੇਰੇ ਮਨ ਕਾਹੇ ਰੋਸੁ ਕਰੀਜੈ ॥

ਲਾਹਾ ਕਲਜੁਗਿ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਹੈ

**ਗੁਰਮਤਿ ਅਨਦਿਨੁ ਹਿਰਦੈ ਰਵੀਜੈ ॥** (ਪੰਨਾ-੧੨੬੨)

ਸਾਡੇ ਸਾਰੇ ਨੀਵੇਂ ਮਾਰੂ ਖਿਆਲ ਯਾ ਵਲਵਲੇ ਸਾਡੇ ਮਨ ਦੀ ਮੈਲ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ  
ਅਥਵਾ 'ਹਵਾੜ' ਹੀ ਹਨ। ਨਿਰਮਲ ਦੈਵੀ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਨੀਵੇਂ ਮਲੀਨ ਖਿਆਲ ਯਾ  
ਵਲਵਲੇ ਉਪਜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ।

ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ, ਮੈਲੇ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਦੈਵੀ ਖਿਆਲ ਅਥਵਾ 'ਭਗਤੀ ਭਾਵ' ਉਪਜ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਅਧਿਅਤਮਿਕ ਪੰਥ ਤੋਂ ਦਰੇਛੇ ਹੁੰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ।

ਮਨਿ ਮੈਲੈ ਭਗਤਿ ਨ ਹੋਵਈ ਨਾਮੁ ਨ ਪਾਇਆ ਜਾਇ॥ (ਪੰਨਾ-੩੯)

ਮਨ ਮੈਲਾ ਸਚ ਨਿਰਮਲਾ ਕਿਉ ਕਰਿ ਮਿਲਿਆ ਜਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੫੫)

‘ਹਉਮੈ’ ਵੇੜੇ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਨੀਵੇਂ ਮਲੀਨ ਖਿਆਲ ਯਾ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਉਪਜਦੀਆਂ ਹਨ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਐਸੇ ਹਉਮੈ ਵੇੜੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ‘ਮਨਮੁਖ’ ਯਾ ‘ਸਾਕਤ’ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ —

ਸਾਕਤ ਹਰਿਰਸ ਸਾਦੁ ਨ ਜਾਣਿਆ ਤਿਨ ਅੰਤਰਿ ਹਉਮੈ ਕੰਢਾ ਹੋ॥

ਜਿਉ ਜਿਉ ਚਲਹਿ ਚੁਡੈ ਦੁਖ ਪਾਵਹਿ

ਜਮਕਾਲੁ ਸਹਹਿ ਸਿਰਿ ਡੰਡਾ ਹੇ॥ (ਪੰਨਾ-੧੩)

ਮਨਮਖ ਮੈਲੇ ਮਲ ਭਰੇ ਹਉਮੈ ਤਿਸਨਾ ਵਿਕਾਰ ॥ (ਪੰਨਾ-੩੯)

ਅੰਮਿਤ ਕਉਰਾ ਬਿਖਿਆ ਮੀਠੀ ॥

ਸਾਕਤ ਕੀ ਬਿਧਿ ਨੈਨਹ ਭੀਠੀ॥

ਕੜਿ ਕਪਟ ਅਹੰਕਾਰਿ ਗੀਝਾਨਾ ॥

ਨਾਮ ਸਨਤ ਜਨ ਬਿਛੁਆ ਡਸਾਨਾ॥

ਸਾਲਨ ਲੜ ਅਤੰਕਾਰੀ ਕਨੀਅਨਿ

ਬਿਨ ਨਾਵੈ ਧਿਗ ਜੀਵੀਜੈ ॥

ਇਸ ਦੇਵਤਾ ਮੁਖੀ ਪ੍ਰਮਾਣੀ 'ਤੇਜ਼' ਦੀ ਸ਼ਾਮਲੀ ਹੈ।

ਇਸ ਲਈ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਅਪਣੇ ਮਲੀਨ 'ਮਨਮੁਖ' ਮਨ ਨੂੰ ਬਦਲ ਕੇ, ਉਤਮ ਦੇਵੀ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲਾ 'ਗੁਰਮੁਖ' ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜੀਵਨ ਦਾ ਰਵੱਏਈਆ, ਮਨਮੁਖਾਂ ਅਥਵਾ ਸਾਕਤਾਂ ਤੋਂ ਐਨ 'ਉਲਟ' ਧਾਰਨਾ ਪਵੇਗਾ।

ਸਾਕਤ ਸਿਉ ਕਰਿ ਉਲਟੀ ਰੇ ॥ (ਪੰਨਾ-ਪ੩੫)

ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣਿਆਂ ਖਿਆਲਾਂ, ਵਲਵਲਿਆਂ, ਭਾਵਨਾਵਾਂ, ਸੁਭਾਉ ਅਤੇ 'ਜੀਵਨ-ਰੋੜ੍ਹ' ਨੂੰ 'ਆਤਮ-ਪਾਇਣ' ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ,

ਵਰਨਾ ਅਸੀਂ ਉਸੇ ਪੁਰਾਣੀ ਮਲੀਨ ‘ਜੀਵਨ-ਰੋੜ੍ਹ’ ਵਿਚ ਹੀ ਸੜਦੇ-ਬਲਦੇ ਰਹਾਂਗੇ ।

ਜੇ ਕਿਤੇ ‘ਗੰਦਗੀ’ ਦੀ ‘ਬਦਬੋ’ ਆਉਂਦੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਸ ਤੋਂ ਲਾਂਭੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਯਾ ਉਸ ਗੰਦਗੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਸੁੱਟ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ‘ਬਦਬੋ’ ਤੋਂ ਬਚ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰਲੇ ਮਲੀਨ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਉਪਜੀ ਹੋਈ ‘ਬਦਬੋ’ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਬਚ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਨੀਵੇਂ ਖਿਆਲਾਂ, ਮਲੀਨ ਰੁਚੀਆਂ ਅਤੇ ਗੰਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ ‘ਹਵਾੜ’ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਇਹ ਗੰਦਗੀ ਦੀ ‘ਹਵਾੜ’ ਅਵੱਸ਼ ਆਪਣੇ ਆਪ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਵਾਤਾਵਰਨ ਭੀ ਗੰਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਆਪੂਰ੍ਵ ਸਹੇਲੀ ਹੋਈ ਅੰਦਰਲੀ ਮਾਨਸਿਕ ‘ਬਦਬੋ’ ਤਾਂ ਹਰ ਥਾਂ, ਹਰ ਵਕਤ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ‘ਚਿਮੜੀ’ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਹਰ ਪੱਖ ਵਿਚ ਸਹਿਜ-ਸੁਭਾਇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਅਸੀਂ ਸਮਾਜ ਤੋਂ ਅਲਗ-ਬਲਗ (isolate) ਅਤੇ ਪਰਮਾਰਥ ਤੋਂ ਦੁਰੇਡੇ ਹੁੰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹਿਜੇ-ਸਹਿਜੇ ਸਾਡੀ ‘ਸੁੰਘਣ-ਸ਼ਕਤੀ’ ਅਥਵਾ ‘ਬਿਬੇਕ ਬੁਧੀ’ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ‘ਮਾਨਸਿਕ ਬਦਬੋ’ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਯਾ ਗਲੀਆਂ ਵਿਚ ਗੰਦਗੀ ਦੀ ਬਦਬੋ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਸ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਕੋਠੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ — ਜਿਥੇ ਸਵੱਛ ਤਾਜ਼ੀ ਹਵਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਇਸ ਮਲੀਨ ‘ਮਾਨਸਿਕ ਬਦਬੋ’ ਤੋਂ ਬਚਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਉਚਿਆਂ ਖਿਆਲਾਂ, ਦੈਵੀ ਰੁਚੀਆਂ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਵਾਲੇ ਉਚੇਰੇ, ਚੰਗੇਰੇ, ਸੁਹਣੇਰੇ ਅਤੇ ਦੈਵੀ, ‘ਵਾਤਾਵਰਨ’ ਅਥਵਾ ‘ਮੰਡਲ’ ਵਿਚ ਵਿਚਰਨਾ ਪਵੇਗਾ, ਜੋ ਕਿ ‘ਸਤਿ ਸੰਗਤ’ ਅਥਵਾ ‘ਸਾਧ ਸੰਗਤ’ ਵਿਚ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਹੋਇ ਨਿਰਮਲਾ ਕਟੀਐ ਜਮ ਕੀ ਫਾਸ॥

(ਪੰਨਾ-88)

ਸਾਧਸੰਗਿ ਮਲ੍ਹ ਲਾਥੀ॥

ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਭਇਓ ਸਾਥੀ ॥

(ਪੰਨਾ-੬੨੫)

ਸੰਤਾ ਸੰਗਤਿ ਮਿਲਿ ਰਹੈ ਤਾ ਸਚਿ ਲਗੈ ਪਿਆਰੁ ॥

(ਪੰਨਾ-੨੫੬)

ਸੰਤ ਮੰਡਲ ਮਹਿ ਨਿਰਮਲ ਗੀਤਿ ॥

ਸੰਤਸੰਗਿ ਹੋਇ ਏਕ ਪਗੀਤਿ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੧੪੬)

ਬਾਹਰਲੇ ਨੀਵੇਂ ਮਲੀਨ ‘ਅਸਰਾਂ’ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਾਡੀ ਇਉਂ  
ਅਗਵਾਈ ਕਰਦੀ ਹੈ —

‘ਸਾਝ ਕਰੀਜੇ ਗੁਣਹ ਕੇਰੀ’  
‘ਛੋਡਿ ਅਵਗਣ ਚਲੀਐ’  
‘ਬੁਰੇ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਿ’  
‘ਗੁਸਾ ਮਨਿ ਨ ਹੰਢਾਇ’  
‘ਪਰ ਕਾ ਬੁਰਾ ਨ ਰਾਖਹੁ ਚੀਤ’  
‘ਨਿੰਦਾ ਭਲੀ ਕਿਸੈ ਕੀ ਨਾਹੀ’  
‘ਪਰਨਿੰਦਾ ਸੁਣਿ ਆਪੁ ਹਟਾਵੈ’  
‘ਦਇਆ ਜਾਣੈ ਜੀਅ ਕੀ’  
‘ਖਿਮਾ ਧੀਰਜੁ’ ਦੀ ਆਦਤ  
ਵੇਖ ਕੇ ਅਣਡਿਠ ਕਰਨਾ  
‘ਨਾ ਕੋ ਬੈਰੀ ਨਹੀਂ ਬਿਗਾਨਾ’  
‘ਚਲਣ ਜਾਣ ਜੁਗਤਿ ਮਿਹਮਾਣਾ’  
‘ਰੋਸ ਨ ਕਾਹੂ ਸੰਗ ਕਰਹੁ’  
‘ਆਪਨ ਆਪੁ ਬੀਚਾਰਿ’

ਉਪਰਲੀ ਆਖਰੀ ਪੰਗਤੀ ‘ਆਪਨ ਆਪੁ ਬੀਚਾਰਿ’ ਦੇ ਮਤਲਬ ਅਤਿ ਛੂੰਘੇ ਅਤੇ  
ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਨ।

ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ‘ਇਕ-ਅੱਧੇ’ ਅਉਗੁਣ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸ ਉਤੇ ਸਦਾ  
ਲਈ ਘਿਰਨਾ ਯੋਗ, ‘ਦੋਸ਼ੀ’ ਅਥਵਾ ‘ਅਪਰਾਧੀ’ ਦਾ ‘ਠੱਪਾ’ ਲਾ ਕੇ ਆਪਣੀ  
‘ਕਾਲੀ ਸੂਚੀ’ (black list) ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਸ ਉਤੇ ਸਦਾ ਲਈ  
‘ਤ੍ਰਿਸਕਾਰਨ ਯੋਗ’ ਕਲੰਕ ਅਥਵਾ ‘ਛਤਵਾ’ ਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਉਸ ਦੇ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ‘ਗੁਣਾਂ’ ਅਥਵਾ ‘ਚੰਗਿਆਈਆਂ’ ਨੂੰ ਅੱਖਾਂ  
ਤੋਂ ਓਹਲੇ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਡੀ ‘ਘਿਰਨਾ’ ਉਸ ਲਈ ਇਤਨੀ ਵੱਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ  
ਉਸ ਦੇ ‘ਗੁਣਾਂ’ ਯਾ ਵਡਿਆਈਆਂ ਨੂੰ ਸੁਣਨਾ ਭੀ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਜੇਕਰ ਉਹ  
ਸੱਚੇ ਦਿਲੋਂ ਮਾਫ਼ੀ ਭੀ ਮੰਗੇ ਅਥਵਾ ‘ਸੌਨੇ ਦਾ ਭੀ ਬਣ ਕੇ ਆਵੇ’, ਤਾਂ ਭੀ ਅਸੀਂ

ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ 'ਕਾਲੀ ਸੂਚੀ' (black list) ਵਿਚੋਂ ਕੱਢਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਉਸ ਦੇ 'ਅਉਗੁਣਾਂ' ਨੂੰ ਹੀ 'ਗ੍ਰਹਿਣ' ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ 'ਗੁਣਾਂ' ਦਾ 'ਤਿਸਕਾਰ' ਕਰਦੇ ਹਾਂ — ਪਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਐਨ ਉਲਟ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਗੁਣ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਅਉਗੁਣ ਸਬਦਿ ਜਲਾਏ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੨੨)

ਜੋ ਗੁਣ ਸੰਗ੍ਰਹੈ ਤਿਨ ਬਲਿਹਾਰੈ ਜਾਓ ॥ (ਪੰਨਾ-੩੬੧)

ਸਾਝ ਕਰੀਜੈ ਗੁਣਹ ਕੇਰੀ ਡੋਡਿ ਅਵਗਣ ਚਲੀਐ ॥ (ਪੰਨਾ-੭੬੬)

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣਿਆਂ ਅਉਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਬੇਖਬਰ ਯਾ ਅਨਜਾਣ ਹਾਂ, ਯਾ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ 'ਛੱਕਣ' ਦੀ ਕੌਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਆਪਣੇ 'ਗੁਣਾਂ' ਦਾ ਹੀ 'ਛੋਲ ਵਜਾਉਂਦੇ' ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ 'ਪਾਖੰਡ' ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਆਪਣੇ 'ਆਪੇ' ਨਾਲ ਧੋਖਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਆਪਸ ਕਉ ਜੋ ਭਲਾ ਕਹਾਵੈ॥  
ਤਿਸਹਿ ਭਲਾਈ ਨਿਕਟਿ ਨ ਆਵੈ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੭੮)

ਆਪਸ ਕਉ ਬਹੁ ਭਲਾ ਕਰਿ ਜਾਣਹਿ ਮਨਮੁਖਿ ਮਤਿ ਨਾ ਕਾਈ ॥ (ਪੰਨਾ-੬੦੧)

ਜੇਕਰ ਲੋਕੀਂ ਸਾਨੂੰ ਭੀ ਆਪਣੀ 'ਕਾਲੀ ਸੂਚੀ' ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਕੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ 'ਧਿਰਨਤ ਵਤੀਰਾ' ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕੁਲਝਦੇ, ਸੜਦੇ ਅਤੇ ਤੜਫਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਰੋਸੇ-ਗਿਲੇ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਪਰ ਅਸੀਂ ਇਹ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਅਸੀਂ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਵਤੀਰਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਉਸੇ ਦਾ ਹੀ 'ਅਕਸ' ਯਾ ਨਤੀਜਾ ਮੁੜ ਸਾਡੇ ਉਤੇ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਜੋ ਮੈ ਕੀਆ ਸੋ ਮੈ ਪਾਇਆ ਦੌਸੁ ਨ ਦੀਜੈ ਅਵਰ ਜਨਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੪੩੩)

ਜਿਤੁ ਕੀਤਾ ਪਾਈਐ ਆਪਣਾ ਸਾ ਘਾਲ ਬੁਰੀ ਕਿਉ ਘਾਲੀਐ ॥ (ਪੰ.-੪੭੮)

ਜੈਸਾ ਕਰੇ ਸੁ ਤੈਸਾ ਪਾਵੈ ॥

ਆਪਿ ਬੀਜਿ ਆਪੇ ਹੀ ਖਾਵੈ ॥ (ਪੰਨਾ-੬੬੨)

ਜੈਸਾ ਕਰੇ ਸੁ ਤੈਸਾ ਪਾਏ ॥

ਅਭਿਮਾਨੀ ਕੀ ਜੜ ਸਰਪਰ ਜਾਏ ॥ (ਪੰਨਾ-੮੬੯)

ਸਹਿਜੇ-ਸਹਿਜੇ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ 'ਛਿਦਰ ਫੋਲਣੇ' ਤੇ 'ਨੱਕ ਚਾੜ੍ਹਨਾ' ਹੀ ਸਾਡਾ 'ਸੁਭਾਉ' ਅਤੇ ਆਦਤ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ – ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਮਲੀਨ ਮਨ ਨੂੰ 'ਸੁਆਦ' ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ —

ਸਾਡਾ ਮਨ ਮਲੀਨ ਅਤੇ ਅਸ਼ਾਂਤ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਰੋਸੇ-ਗਿਲੇ ਤੇ ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ ਵਧਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

‘ਕਾਲੀ ਸੁਚੀ’ ਲੰਮੇਰੀ ਹੁੰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਸੜਦੇ-ਬਲਦੇ-ਕੁਲਝਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ।

ਪਰਮਾਰਥ ਤੋਂ ਦੁਰੇਛੇ ਹੁੰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਸਾਡੇ ਚੰਗੇ ਗੁਣ ਭੀ 'ਗਲਦੇ' ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

‘ਰੱਬੀਅਤ’ ਤੋਂ ‘ਨਾਸਤਿਕ’ ਹੁੰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਅਮੋਲਕ ਮਨੁਆ ਜੀਵਨ ਅਜਾਈਂ ਗਵਾ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ।

ਇਹ ਮਾਨਸਿਕ ਰੋਸੇ-ਗਿਲੇ, ਈਰਖਾ-ਦਵੈਤ ਆਦਿ ਸਮਾਜਿਕ ਜੀਵਨ ਤਾਂਈ ਹੀ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ – ਬਲਕਿ ਧਾਰਮਿਕ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਭੀ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਹਨ। ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਅਥੰਤੀ ਧਰਮੀ ਲੋਕ ਅਥਵਾ ‘ਮਜ਼ਹਬ’ ਭੀ ਆਪਸ ਵਿਚ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਅਉਗੁਣ ਛਾਂਟ ਕੇ ਈਰਖਾ-ਦਵੈਤ ਦੁਆਰਾ ‘ਮਜ਼ਹਬੀ ਤੁਅਸੁਬ’ ਦੀ ਜ਼ਹਿਰ ਫੈਲਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਇਸੇ ਲਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਅਉਗਣ ਛਾਂਟਣ ਦੀ ਬਜਾਏ — ‘ਆਪਨ ਆਪੁ ਬੀਚਾਰਿ’ ਦਾ ਤਾਕੀਦੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਬੰਦੇ ਖੋਜੁ ਦਿਲ ਹਰ ਰੋਜ ਨਾ ਛਿਡੁ ਪਰੇਸਾਨੀ ਮਾਹਿ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੨੧)

ਮਨ ਕੀ ਪਤ੍ਰੀ ਵਾਚਣੀ ਸੁਖੀ ਹੈ ਸੁਖੁ ਸਾਰੁ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੦੯੩)

ਤੁਦੇ 'ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ' ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ -

ਫਰੀਦਾ ਜੇ ਤੁ ਅਕਲਿ ਲਤੀਫ਼ ਕਾਲੇ ਲਿਖੁ ਨ ਲੇਖ ॥

ਆਪਨੜੇ ਗਿੰਗੀਵਾਨ ਮਹਿ ਸਿਰੁ ਨੀਵਾਂ ਕਰਿ ਦੇਖੁ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੩੭੮)

ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਅਉਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਚਿਤਾਰ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ 'ਕਾਲੇ ਲੇਖ' ਨ ਲਿਖ ਅਥਵਾ 'ਛਤਵਾ' ਨਾ ਲਾ, ਬਲਕਿ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਅਥਵਾ ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਢੁੰਘਿਆਈਆਂ ਵਿਚ ਛੁਪੇ ਹੋਏ ਗੁੜੇ ਅਉਗੁਣਾਂ ਦੀ

‘ਘੋਖ’ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਨਿਵਰਤੀ ਦਾ ਫਿਕਰ ਕਰ।

ਪਰ ‘ਬਾਹਰਮੁਖੀ’ ਮਨਮੁਖੀ ਜੀਵ ‘ਆਪਨ ਆਪੁ ਬੀਚਾਰਿ’ (introspection) ਦੀ ‘ਅੰਤਰ-ਮੁਖੀ’ ‘ਖੇਲ’ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਹੈ। ਇਹ ਦੈਵੀ ਗੁੱਝੀ ਅੰਤਰ-ਮੁਖੀ ‘ਖੇਲ’ ਕਠਿਨ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਬਗੈਰ ਕਮਾਈ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ।

ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਕ ਉਦਾਹਰਣ ਪੇਸ਼ ਹੈ, ਕਿ ‘ਲਾਗਾ’ ਲਗੇ ਜਾਨਵਰ ਨੂੰ ਮੱਖੀਆਂ, ਕਾਂ, ਚਿੜੀਆਂ ਤੇ ਹੋਰ ਪਰਿਦੇ ਨੂੰਗੇ ਮਾਰ-ਮਾਰ ਕੇ ਦੁਖੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਹ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰਗਿਆਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਟੁੱਭੀ ਮਾਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਚਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਉਹ ਪਾਣੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਚਿਰ ਬਚਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਬਾਹਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਦੋਂ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਪੰਡੀ ਤੰਗ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਉਦਾਹਰਣ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੋਹਣੀ ਸਿਖਿਆ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਕਿ ਅਸੀਂ ਵੀ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ‘ਅੰਤਰ-ਮੁਖੀ’ ਕਰਕੇ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਲਾਈ ਰਖਾਂਗੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਚਿਰ ਬਾਹਰਲੇ ਦੁਖਦਾਈ ‘ਮਾਇਕੀ ਅਸਰ’ ਤੋਂ ਬਚੇ ਰਹਾਂਗੇ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਵੀ ‘ਰਿਸ’ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਨਾ ‘ਬਾਹਰਲਾ ਅਸਰ’ ਲਈਏ, ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ‘ਰੋਸੇ-ਗਿਲੇ’ ਦੁਖ ਦੇਣ। ਪਰ ਇਹ ਸਾਰੀ ਖੇਡ ‘ਅੰਤਰ-ਮੁਖੀ’ ਹੋਣ ਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਜਾਚ ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰਿਆਂ ਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਅਥਵਾ ‘ਸਾਧ ਸੰਗਤ’ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਸਿਖੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ।

**ਬਿਸਰਿ ਗਈ ਸਭ ਤਾਤਿ ਪਰਾਈ॥**

ਜਬ ਤੇ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਮੌਹਿ ਪਾਈ ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥

ਨਾ ਕੋ ਬੈਰੀ ਨਹੀਂ ਬਿਗਾਨਾ ਸਗਲ ਸੰਗਿ ਹਮ ਕਉ ਬਨਿ ਆਈ ॥ (ਪੰ.-੧੨੯੯)

**ਸਾਧਸੰਗਿ ਚਿੰਤ ਬਿਗਾਨੀ ਛਾਡੀ॥**

ਅਹੰਬੁਧਿ ਮੌਹ ਮਨ ਬਾਸਨ ਦੇ ਕਰਿ ਗਡਹਾ ਗਾਡੀ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਨਾ ਕੋ ਮੇਰਾ ਦੁਸਮਨੁ ਰਹਿਆ ਨਾ ਹਮ ਕਿਸ ਕੇ ਬੈਰਾਈ॥

ਬ੍ਰਹਮੁ ਪਸਾਰੁ ਪਸਾਰਿਓ ਭੀਤਰਿ ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਸੋਝੀ ਪਾਈ ॥੨॥

ਸਭੁ ਕੋ ਮੀਡੁ ਹਮ ਆਪਨ ਕੀਨਾ ਹਮ ਸਭਨਾ ਕੇ ਸਾਜਨ ॥

ਦੂਰਿ ਪਰਾਇਓ ਮਨ ਕਾ ਬਿਰਹਾ ਤਾ ਮੇਲੁ ਕੀਓ ਮੇਰੇ ਰਾਜਨ॥੩॥ (ਪੰ.-੬੨੧)

ਇਸ ਲੇਖ ਦਾ ਨਿਚੋੜ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿਚ ਇਉਂ ਨਿਖੇੜ ਕੇ ਦਰਸਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ —

**ਰੋਸੁ ਨ ਕਾਹੂ ਸੰਗ ਕਰਹੁ ਆਪਨ ਆਪੁ ਬੀਚਾਰਿ ॥**

ਹੋਇ ਨਿਮਾਨਾ ਜਗਿ ਰਹਹੁ ਨਾਨਕ ਨਦਰੀ ਪਾਰਿ ॥

(ਪੰਨਾ-੨੫੯)

ਮਨਹਿ ਨ ਕੀਜੈ ਰੋਸੁ ਜਮਹਿ ਨ ਦੀਜੈ ਦੋਸੁ

ਨਿਰਮਲ ਨਿਰਬਾਣ ਪਦੁ ਚੀਨ ਲੀਜੈ ॥

(ਪੰਨਾ-੯੭੩)

ਮੇਰੇ ਮਨ ਕਾਹੇ ਰੋਸੁ ਕਰੀਜੈ ॥

ਲਾਹਾ ਕਲਜੁਗਿ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਹੈ

ਗੁਰਮਤਿ ਅਨਦਿਨੁ ਹਿਰਦੈ ਰਵੀਜੈ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੨੬੨)

ਫਰੀਦਾ ਜੋ ਤੈ ਮਾਰਨਿ ਮੁਕੀਆਂ ਤਿਨਾ ਨ ਮਾਰੇ ਘੁੰਮਿ ॥

ਆਪਨੜੇ ਘਰਿ ਜਾਈਐ ਪੈਰ ਤਿਨਾ ਦੇ ਚੁੰਮਿ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੩੭੮)

ਫਰੀਦਾ ਬੁਰੇ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਿ ਗੁਸਾ ਮਨਿ ਨ ਹਢਾਇ ॥

ਦੇਹੀ ਰੋਗੁ ਨ ਲਗਈ ਪਲੈ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਪਾਇ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੩੮੨)

ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ 'ਘੁੰਡੀ' ਅਥਵਾ ਮੂਲ ਸਮਸਿਆ

'ਭੁਲਣ'

ਯਾ

'ਯਾਦ'

ਕਰਨ ਵਿਚ ਹੈ।

ਇਨਸਾਨੀ 'ਜੀਵਨ' ਨੂੰ —

ਚੰਗਾ

ਯਾ

ਮਾੜਾ

ਨਿਰਮਲ

ਯਾ

ਮਲੀਨ

ਦੈਵੀ

ਯਾ

ਮਾਇਕੀ

ਸੁਖੀ

ਯਾ

ਦੁਖੀ

ਗੁਰਮੁਖ

ਯਾ

ਮਨਮੁਖ

ਬਣਾਉਣ ਲਈ —

ਮਾਨਸਿਕ 'ਅਉਗੁਣਾ' ਨੂੰ 'ਭੁਲਾਣਾ' ਯਾ 'ਤਿਆਗਣਾ'

ਅਤੇ

'ਦੈਵੀ ਗੁਣ' ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨੇ ਅਤੇ 'ਕਮਾਉਣੇ'

ਅਤਿਐਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ।

ਸਾਡੇ ਘਰ ਕਿਸੇ ਭੱਦਰ ਪੁਰਸ਼ (V.I.P) ਨੇ ਆਉਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਤੇ ਉਦਾਲਾ-ਪੁਦਾਲਾ ਬਹੁਤ ਸਾਫ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂਕਿ ਕੋਈ ਗੰਦਗੀ ਨਾ ਦਿਸੇ।

ਭਾਵੋਂ ਅਸੀਂ ਬਾਹਰੋਂ ਤਾਂ ਸਫ਼ਾਈ ਰਖਦੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਜਿਸ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪਾਤਸ਼ਾਹਾਂ  
ਦੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਆਗਮਨ ਦੀ ਆਸ ਰਖਦੇ ਹਾਂ, ਉਸ ਹਿਰਦੇ ਦੇ  
ਅੰਦਰ ਰੋਸੇ-ਗਿਲੇ, ਈਰਖਾ, ਦਵੈਤ, ਨਫਰਤ, ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ ਆਦਿ ਅਨੇਕਾਂ  
ਅਉਗੁਣਾਂ ਦੀ ਗੰਦੀ 'ਕੁੜੀ' ਜਮਾ ਕਰੀ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ! ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਬਦਬੂ ਦੀ  
ਅਤਿਅੰਤ 'ਸੜੇਹਾਂਦ' ਨਿਕਲਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਐਸੇ ਮਲੀਨ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਨਿਰਮਲ  
ਜੋਤ-ਸਰੂਪ 'ਸਤਿਗੁਰੂ' ਦਾ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਪਰ ਕਾ ਬੁਰਾ ਨਾ ਰਾਖਹੁ ਚੀਤਾ॥

ਤੁਮ ਕਉ ਦੁਖੁ ਨਹੀ ਭਾਈ ਮੀਤਾ ॥

(ਪੰਨਾ-੩੮੬)

ਊਠਤ ਬੈਠਤ ਹਰਿ ਭਜਹੁ ਸਾਧੁ ਸੰਗਿ ਪਰੀਤਿ ॥

ਨਾਨਕ ਦੁਰਮਤਿ ਛੁਟਿ ਗਈ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਬਸੇ ਚੀਤਿ ॥

(ਪੰਨਾ-੨੯੭)

Forgive and forget

Malice against none

Love for all.

End.



ਏਸੇ ਕਲਮ ਦੇ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰੁ ਦੀ ਲੜੀ ਵਿੱਚ ਅੱਡ-ਅੱਡ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ 132 ਲੇਖ (13 ਕਿਤਾਬਾਂ) ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੇਖਾਂ ਦਾ ਹਿੰਦੀ ਤਰਜਮਾ ਵੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਪੰਜ ਲੇਖ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਹਨ।

ਕੀਰਤਨ ਅਤੇ ਨਾਮ-ਅਭਿਆਸ ਕਮਾਈ ਦੇ ਅੱਠ ਦਿਨਾਂ ਜਪ-ਤਪ ਸਮਾਗਮ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਬ੍ਰਹਮ-ਬੁੰਗਾ, ਪਿੰਡ ਦੋਦੜਾ ਵਿਖੇ ਮਾਰਚ, ਸਤੰਬਰ ਅਤੇ ਦਸੰਬਰ (20-30) ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਜੂਨ ਵਿੱਚ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁੰਗਾ ਸਾਹਿਬ, ਦੱਖਣੀ ਬਾਈਪਾਸ ਦੋਰਾਹਾ ਵਿਖੇ ਹਰ ਸਾਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁੰਗਾ ਸਾਹਿਬ, ਦੱਖਣੀ ਬਾਈਪਾਸ ਦੋਰਾਹਾ ਵਿਖੇ ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਸਮਾਗਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਅਨੁਸਾਰ 15-15 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅਰਸੇ ਬਾਅਦ, ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਸਮਾਗਮ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਹਫਤਾਵਾਰੀ ਸਮਾਗਮ ਵੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਸਥਾਨਕ ਸੰਗਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਪਿੰਡ ਦੋਦੜਾ, ਬੁਢਲਾਡਾ-ਸੁਨਾਮ, ਬਰਾਸਤਾ (ਵਾਇਆ) ਜਖੇਪਲ ਲਿੰਕ ਰੋਡ ਤੇ ਹੈ। ਚਾਹਵਾਨ ਸੱਜਣ ਇਹ ਲੇਖ ਅਤੇ ਸਮਾਗਮਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪਤੇ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ :-

**Website : [www.brahmbungadodra.org](http://www.brahmbungadodra.org)**

**E-mail : [info@brahmbungadodra.org](mailto:info@brahmbungadodra.org)**

**ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁੰਗਾ ਸਾਹਿਬ**

ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕਖਾਨਾ : ਦੋਦੜਾ

ਤਹਿਸੀਲ-ਬੁਢਲਾਡਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਾਨਸਾ (ਪੰਜਾਬ)

ਫੋਨ : 073074-55097, 01652-255097, 99149-55098

### ❖ ਸ਼ਾਖਾ ❖

**ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁੰਗਾ ਸਾਹਿਬ (ਦੋਦੜਾ)**

ਦੱਖਣੀ ਬਾਈ ਪਾਸ, ਦੋਰਾਹਾ

ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ, ਪੰਜਾਬ

ਫੋਨ : 073074-55098, 01628-258697, 099149-55098

### ❖ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ❖

ਸੈਕ੍ਰੇਟਰੀ, ਬ੍ਰਹਮ-ਬੁੰਗਾ ਟ੍ਰਸਟ (ਰਜਿ.)

ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕਖਾਨਾ : ਦੋਦੜਾ

ਤਹਿਸੀਲ-ਬੁਢਲਾਡਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਾਨਸਾ (ਪੰਜਾਬ)

ਫੋਨ : 73074-55096